

– Jeg prøver å skape nærhet til det man tar avstand fra, sier dramatiker Marius Leknes Snekkevåg

Gir norsk nazist n

Halldis Neergård Østbye var Quislings nærmeste medarbeider og sentral i jødeforfølgelsen i Norge. Nå skriver Marius Leknes Snekkevåg fersk dramatikk om NS-kvinnen.

SCENE

Av Martin Holvik (tekst) og Thomas Kolbein Bjørk Olsen (foto)

«Be Fru Østbye komme inn». Dette var ofte Vidkun Quislings første ord om morgenen på Nasjonal samlings partikontor i Prinsens gate 7 i Oslo. Halldis Neergård Østbye kom sporenstreks inn til sin fører, der de sammen diskuterte kommende taler, ideologiske og politiske spørsmål. Fru Østbye var Quislings nære fortrolige. Og fru Østbye selv mente Quisling var «en statsmann av usedvanlig format».

Halldis Neergård Østbye gjorde lynkarriere etter at hun meldte seg inn i Nasjonal Samling (NS) i 1933. Hun ble leder i NS presse- og propagandakontor i Oslo og startet NS' kvinnehird. I de politisk betente 1930-årene skulle fru Østbye bli helt sentral i utformingen av partiets rasepolitikk og jakten på de norske jødene. I et brev til Quisling dattert 1942 tok hun til orde for å sende dem i konsentrasjonsleir. Radikalt og usentimentalt.

Ville vaske verden ren
– Hvem er denne personen som var så hatsk, men samtidig ville redde Norge? spør dramatiker Marius Leknes Snekkevåg.

Vi møter trettitreåringen i skrivestuen hans i Berlin. Det hjelper å se Norge utenfra, mener han. Nå skriver Snekkevåg på et nytt stykke om livet til Halldis Neergård Østbye. Manuset følger Halldis fra hun var liten pike oppvokst i en storfamilie til hun forsøker å besøke Quisling på Akershus fengsel like før han ble henrettet. Stykket har fått arbeidstitelen «Jeg vil vaske verden ren», og prosjektet har fått utviklingsstøtte fra Dramatikens hus i Oslo.

FAKTA:

Halldis Neergård Østbye:

- Norsk nasjonalsosialist og forfatter (1896–1983).
- Meldte seg inn i Nasjonal Samling i 1933 og ble Quislings fortrolige.
- Ledet NS' Presse- og propagandakontor i Oslo og startet kvinnehirden.
- Skrev boka «Jødeproblemet og dets løsning» under pseudonym. Skrev også fire bind om Vidkun Quisling.
- Gift med skiprodusenten Peter Østbye som fant opp den moderne skismøringen.

Marius Leknes Snekkevåg:

- Norsk dramatiker (f. 1980).
- Fikk sitt gjennombrudd med stykket «Slipp meg, jeg elsker deg» under Norsk dramatikkfestival 2009.
- Ble nylig signert av teaterforlaget Nordiska i København.
- Hans første stykke om Norge under andre verdenskrig, «Rabinowitz», ble nominert til Hedda-prisen for årets forestilling.

– Vidkun Quisling rådførte seg med Halldis Neergård Østbye i politiske saker, og hun skrev flere av talene hans. Halldis gjorde antisemittismen til et hovedtema for NS. Jødehatet hennes var glødenne. Hvor det kom fra, prøver jeg å finne svar på i stykket.

Halldis ga ut boka «Jødeproblemet og dets løsning» under pseudonym i 1938. Den endelige løsningen på jødeproblemet måtte foregå i stillhet, mente hun. Snekkevåg tror at en av grunnene til jødehatet hennes kan være en gjennomgående renhetstrang i livet.

– Hun skriver om infeksjoner, basiller og parasitter i samfunnet. Hun har noen renhetsforestillinger som kan knyttes til antisemittisme og rasehygiene.

– Hvor nært stod hun egentlig Quisling?

– Jeg ser for meg Quisling og Halldis nærmest som to nerder som sitter igjen på kontoret etter stengt tid og konspirerer over de store rase-spørsmålene. Vennskapet deres var nært, men helt platonsk. De var forelsket i hverandres intellekt.

Snekkevåg har gjort omfattende research og tilbrakt mye tid på Riksarkivet. Der har han fått tilgang til privatarkivet til Halldis, fylt opp av papirer, avisutklipp og taler. På skrivepulten hans har det i tillegg tårnet seg opp med bøker

RESEARCH: Dramatiker Marius Leknes Snekkevåg har gjort omfattende research i arbeidet med Jeg vil vaske verden ren.

BETRODD: Halldis Neergård Østbye (1896–1983) var Quislings fortrolige og var sentral i jødeforfølgelsen i Norge. FOTO: RIKSARKIVET

om Quisling og nasjonalsosialisme. Men når livet til Halldis skal bli teater, må det nødvendigvis tas noen kunstneriske friheter.

– Dette er ikke dokumentarteater. Dette er min historie om Halldis. Jeg skriver i en fiksjonalisert virkelighet. Mange av personene opptrer med ekte navn, mens der historiebøkene ikke strekker til, må jeg dikte for å gi kjøtt og blod til manuset, sier Snekkevåg.

«Jeg vil ikke gjøre Halldis til et monster»

HALLDIS NEERGÅRD ØSTBYE

I en oppdiktet scene fra stykket gir Quisling et taleutkast til Halldis på kontoret. Han ber henne lese gjennom det og spør hva hun synes. «Bra», svarer Halldis avstumpet. «Hvis jeg ønsket en som gikk rundt og logret for meg hele tiden, hadde jeg ansatt en hund. Vær ærlig!» Og dermed fyrer Halldis løs om hvordan Quisling må få tilhørerne til å føle det han taler om. Flere malende ord. Sterkere! «Ikke bare er nordisk kultur truet av bolsjevikerne. Du må si at bolsjevismen sprer seg i våre årer

som en dødelig gift», insisterer hun.

– Når Halldis først fikk sjansen, var hun ikke redd for å ta plass utad. Men privat kunne hun være både redd og usikker, sier Snekkevåg.

Rød tråd til i dag

«Jeg vil vaske verden ren» er Snekkevåg sitt andre stykke i en trilogi om Norge under andre verdenskrig. I 2011 skrev han «Rabinowitz», om en polsk jøde som ble sendt til Sachsenhausen. Trilogiens siste stykke er ennå ikke påbegynt. Snekkevåg mener det går en blodrød linje mellom førkrigstida i Norge til dagens politiske klima.

– Jeg ser paralleller mellom uttalelser fra enkelte Frp-politikere og førkrigstidas propagandapolitikk, som spinner retorikken sin rundt fremmedfrykt. Fremmedfrykten er et farlig våpen! Det er en av grunnene til at jeg skriver stykket om Halldis. Jeg vil vise folk: Se her, dette er hva vi snakket om for 70 år siden, og se hva vi snakker om nå.

Ved å skrive om Halldis Neergård Østbye ønsker Snekkevåg å skape debatt om hvordan fremmedfrykten også preger dagens samfunn. Samtidig ønsker ikke dramatikerne å svartmale Halldis.

MØRK HISTORIE: I fargerike Berlin skriver

– Jeg vil ikke gjøre Halldis til et monster. Det er for lett-vint og ville bare fremmedgjort henne. Jeg fremstiller henne som en ambisiøs, ærgjerrig og målrettet kvinne.

Utforsker idealisme

Halldis hadde nemlig flere sider enn å være nasjonalsosialist. Som aktiv skiløper i Oslo-marka stod Halldis på for at kvinner skulle få lov til å konkurrere i skisport og slalåm. Hun krevde også full likestilling innad i NS og var en markert kvinnesaksforkjemper.

– Å være kvinne i politikken på den tida var uhørt. Hun må ha vært et damploko-